

L'HOME DE LA PÓLVORA

RESUM. Treballat sobre un parell de cavitats del terme municipal de Xodos (L'Alcalatén), on es fabricà pólvora fa anys; de l'activitat resten algunes piquetes on es treballaven els materials.

RESUMEN. Trabajo sobre un par de cavidades del Municipio de Xodos, en las que se fabricó pólvora en tiempos pasados. De esa actividad quedan algunas piletas en las que se trabajaban los materiales.

- INTRODUCCIÓ.-

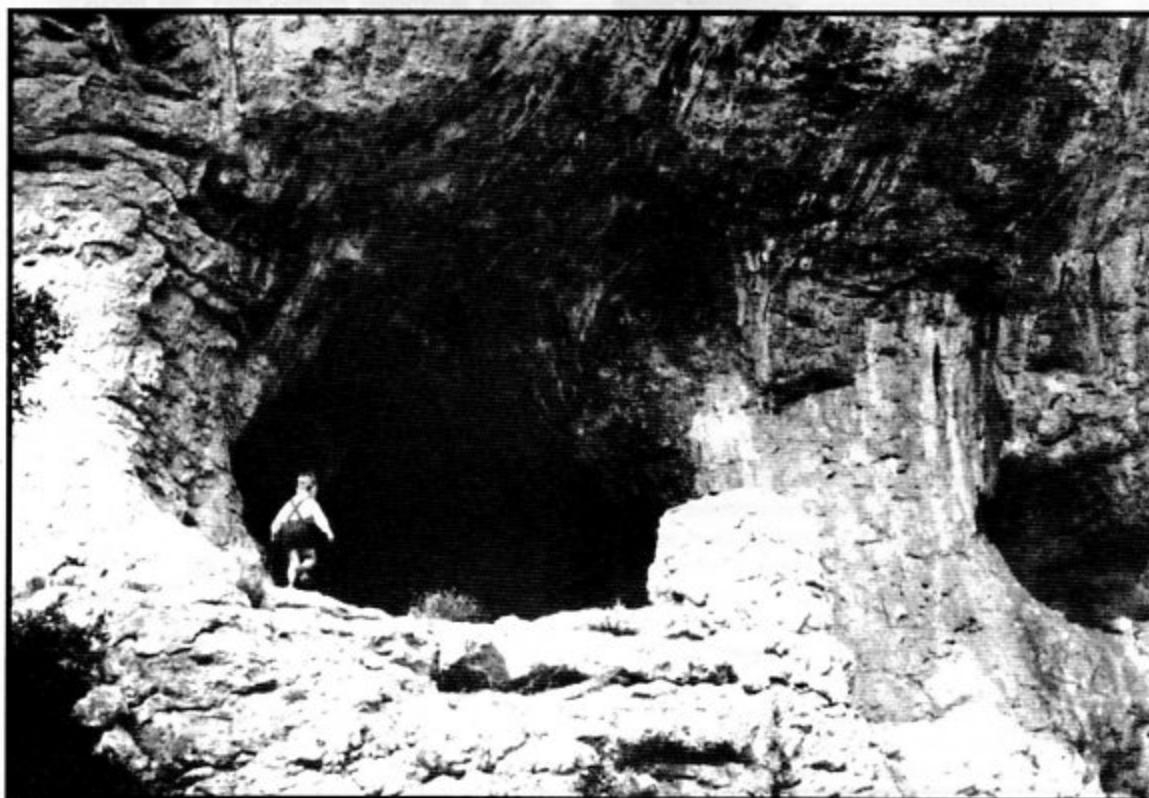
Quan fa anys vaig fer un primer intent de redacció d'un treballat sobre l'home que feia pólvora en unes coves del terme de Xodos, vaig pensar en introduir-lo amb el que M. van der Meersch, en la seua novel·la "La casa de les dunes", fa dir al protagonista, dedicat al contraban, que justifica la seua activitat amb allò de "l'Estat no és la meua consciència", de fort sabor àcrata, i que també hagués pogut subscriure aquell. Alguna cosa referent a açò traspuava en l'apartat sobre la pólvora en un llibret publicat per la Societat Castellonenca de Cultura (VICIANO, 1992, 28). Moltes consideracions més sobre l'assumpte, com per exemple allò que cal fer diferència entre qui, amb la vida resolta, embolica i fa de tot per enriquir-se, i qui treballa i lluita per viure o sobreviure, tant se val, en el dia a dia, com segurament era el cas de

de l'home de la pólvora. Però el poder i els seus manats sempre cauen de la part del primer. Moltes coses que restaren inèdites aleshores, i seguiran així.

- LES CAVITATS.-

La cova Negra està més o menys al nord de l'ermita de Sant Cristòfol, en un roquer sobre la vessant que cau a la vorera dreta del barranc de la Font; domina el pont de la carretera. Des de la cavitat es veuen els el mas de Paulo, etc.. La vegetació que l'envolta és de carrasquetes; hi ha bancals erms per tota la caiguda al barranc.

La cavitat és un gran abric en alt orientat al nord-est; en el replà de la boca hi ha un bloc. Té un ample d'onze metres i la penetració màxima és d'onze també; la visera del sostre encara ix sobre un metre més. Contra la boca, en l'accés des del poble, té restes d'un condicionament de pedra en sec. En el centre té un piqueta treballada en la roca calcària, d'uns 42 cm. de diàmetre i una profunditat d'entre 25 i 15 cm. El fons és pla. En ella treballava els materials l'home que feia pólvora. N'hi ha una altra, contra la paret dreta quan entres, que té uns 34 cm. de diàmetre i una profunditat d'uns 8 cm. Inacabada, no té senyals d'ús. També feta en la roca calcària.

Cova Negra (Xodos, Castelló)

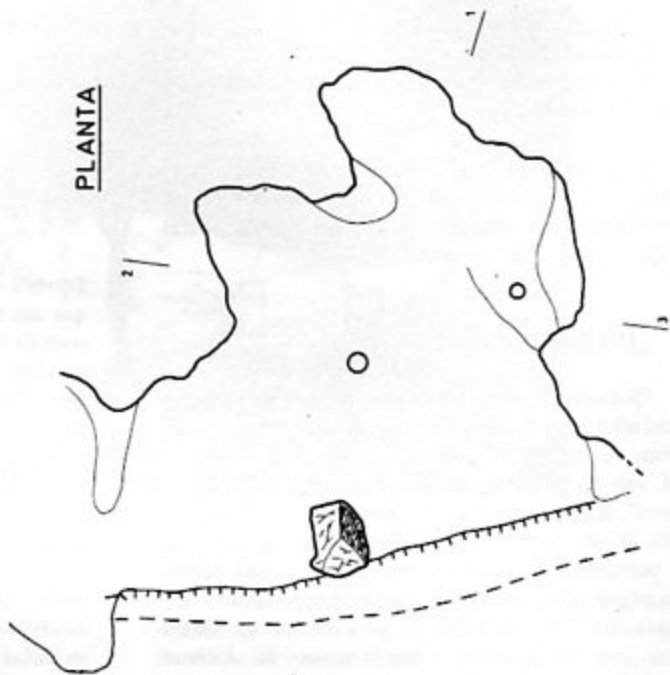
**COVA NEGRA
XODOS (Castelló)**

TOPOGRAFIA: J. L. Viciano (25-08-72)

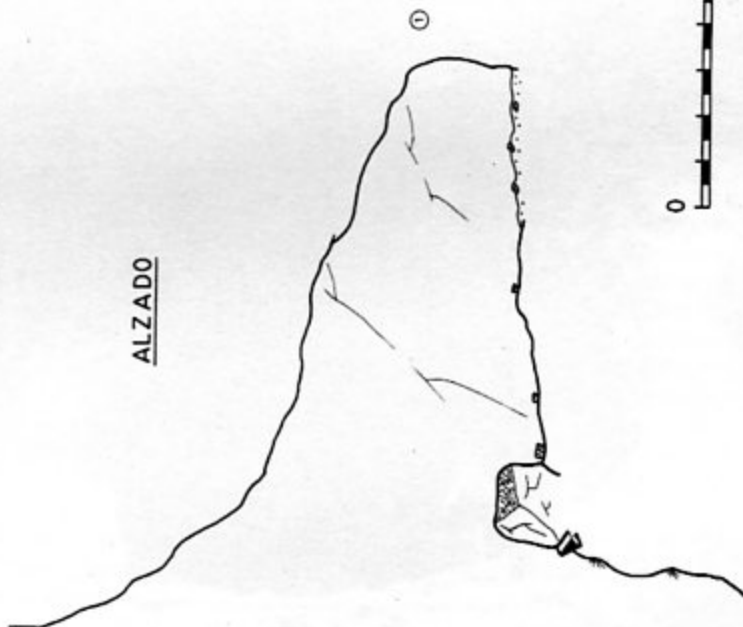
SECCIÓN

PLANTA

ALZADO

El topònim l'origen el fumet de parets i sostre. Ja ix documentat així en papers del segle XVIII, mentre al barranc de la Font l'anomenen "barranch que baixa del Recuenco".

La cova del Mas de Barranc obre la seua gran boca en els cingles que formen els graons gegants de la Roca de l'Escala, en la solana de Marinet, sobre les vessants que cauen a la vorera esquerra del barranc de l'Aigua. Des d'ella es veu una bona vista, des de la Lloma Bernat i la Roca Noguera, la Carrascosa, Montoliu, Gargant i la Roca de l'Estret, etc., als voltants del mas de Vela. La vegetació és de carrasques i coscolls, savines retorçudes i velles, penjades del cingle, algun ginebre, etc.. Cap al peu de la vessant hi ha bancals erms.

La cova s'obre a uns 10 metres d'alta, sobre el peu del cingle, però és d'accés fàcil. Per la cingla on està s'arriba a la cova de l'Escala, a unas 50 metres a ponent; aquesta fou amagatall, la passada guerra, de la gent del mas de Barranc. Boca orientada al sud, amb un ample de 10 metres i una penetració màxima d'onze; el sostre està a poc més de 4 metres d'alt.

En la massa estalagmítica que hi ha al fons de la cavitat té tres piquetes, on treballava els materials l'home de la pólvora; una és ovoide, amb indicis d'algep en la vora, 52 x 57 d'ample per una profunditat de 31 cm.; la segona és circular, 20 cm. de diàmetre per 18 de profunditat; la tercera també és circular, de 22 cm. d'ample per 18 de fondària; aquesta tenia indicis de carbó en l'interior (1972). A la dreta, propera a la boca, també en massa de formació, tenim la quarta, començada i no utilitzada; és gran, també ovoide, de fons irregular, boca de 38 x 41, i 16 cm. de profunditat.

La cova és més habitable que la Negra, per orientació i falta de goteres.

També ha fet de sester, on reguardar el bestiar en hores de calor. Ús ramader d'ella n'hauran fet els pobladors del mas de Barranc, i per això el topònim.

- DADES SOBRE QUI FEIA LA PÓLVORA.-

Les dades que segueixen sobre l'home que feia pólvora i el seu treball són de set informadors, gent major, tots arramassats ja pel pas dels anys, replegades de 1970 a 1972, inclusivament. D'entre ells cal destacar el Sr. Anselmo Allepuz Moliner, que és qui més informació me proporcionà, en agost de 1972; llavors ell tenia 79 anys i ho conegué tot quan en tenia uns 7; per això es pot dir que l'assumpte de la pólvora va passar pels volts del canvi de segle.

L'home que va treballar la pólvora a les coves de Xodos era alcorí, vell, baixet i grosset, de pell molt bruna. Els xiquets el seguien a la cova Negra i, amagats, el sentien treballar; acompassava els cops de maça als crits de "gènero", "gènero", i també "pólvora", "pólvora". Utilitzava cendra i carbó de lletrera, i també de sarment. La pólvora era de color rogenc i en feia per a barrinar, més grossa, i per a caça, fina; també metxa. Quan tenia un saquet dels productes marxava a vendre-ho, puix el poble no bastava com a client, i recorden que ho donava molt barat.

Un record infantil d'un dels meus informadors (Sr. Anselmo) és que l'home de la pólvora anava al forn de la plaça, comprava una fogassa i li posava dins 5 cèntims d'oli i, mentre menjava, marxava a la cova Negra, a treballar.

Com que això de la pólvora era una activitat perseguida, aquest home va treballar primer en la cova Negra; quan li ho van desfer i cremar, passà a una caseta de la costera del poble, on també fou localitzat, amb la consegüent destrossa i crema de tot; d'ací encara passà a la cova del Mas de Barranc, on va treballar un temps però poc ja. I es perd el seu rastre.....

- MÉS CAVITATS.-

També s'ha fet pólvora a la Covatilla d'Aín, i també hi ha piquetes, com una feta sobre un bloc proper a l'entrada; era gent del poble i, com que estava perseguit, mentre un d'ells vigilava en la boca, els altres treballaven en l'interior.

I a les Codines de la Pólvora, en les immediacions de la cova Roja, a la ratlla de Fredes - Ballestar; allí hi ha tres piques o clots fets en la roca i on treballaven els materials. Tenen entre 34 i 38 cm. de profunditat per 34 a 43 de diàmetre.

Cavitats amb piquetes n'hi ha més, com la cova de la Borrasca i la del Drac (Benifassà), però mentre que les primeres caldria aclarir si són per a fer pólvora o s'han utilitzat a mode d'abeuradors, les segones es veu clarament que són per a replegar l'aigua que regalima d'unes formacions parietals.

JOSEP LLUÍS VICIANO AGRAMUNT

BIBLIOGRAFIA.

VICIANO AGRAMUNT, J.L. (1992)

Espeleologia a Castelló

Temas castellanenses - 4

Sociedad Castellonense de Cultura.